

De academische stamboom van Eduard Maurits Meijers

Mr. J.T.J. van de Riet¹

1. Inleiding

In zijn op 26 november 1940 uitgesproken protestrede tegen het ontslag van ‘Uw en mijn leermeester Meijers’ besprak R.P. Cleveringa ook Meijers’ belang als docent: “Hoevelen het er zijn, wier eerste en ook wel latere schreden in de maatschappij hij heeft geleid, gelijk hij het van mijzelf deed, zal wel niet precies zijn vast te stellen; dat het er tallozen zijn, is voor ieder zeker.” Eerder in zijn rede had Cleveringa reeds verwezen naar het *liber amicorum* (door hemzelf geredigeerd) dat Meijers bij zijn vijftiengjarige hoogleraarschap in 1935 was aangeboden, waarin naast verschillende rechtsgeleerde opstellen geschreven door zijn oud-leerlingen een niet minder dan 69 pagina’s tellende (en volgens Cleveringa toen reeds onvolledige) lijst van publicaties was opgenomen. Hoewel het boek in de ondertitel vermeldde dat het *door oud-leerlingen aangeboden* was – en de bijdragers inderdaad allen oud-leerlingen van Meijers waren – kan men nergens in het boek vinden wie die leerlingen nu eigenlijk zijn; op zichzelf misschien niet verwonderlijk, daar het er zoals Cleveringa opmerkte ongetwijfeld ‘tallozen’ moeten zijn geweest.

Desalniettemin probeert deze bijdrage precies dat te doen: het samenstellen van een lijst van leerlingen van Eduard Meijers. Meer in het bijzonder richt ik mij daarbij op één soort ‘leerling’, namelijk degenen die bij Meijers zijn gepromoveerd. Gebruikmakende van die lijst aan promovendi zal ik vervolgens proberen een academische stamboom van Meijers te maken. Een academisch stamboomoverzicht is een overzicht waarin alle academische ‘nazaten’ van

---

¹ Mr. Joris van de Riet is als onderzoeker/docent verbonden aan de afdeling Encyclopedie van de Rechtswetenschap van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden, waar hij werkt aan een proefschrift over Immanuel Kant en internationaal recht. De auteur dankt in het bijzonder drs. M. van Harten en prof. mr. B.R. Rijpkema voor hun vele en nuttige aanvullingen en voorts prof. mr. C.G. Breedveld-de Voogd, mr. dr. N. Graaf, prof. mr. M. Haentjens, prof. mr. E. Koops, mr. T. Lubbers, prof. mr. V. Mak, drs. E.R. Sijm, prof. mr. C.J.M. Schuyt, prof. mr. H.J. Snijders, prof. mr. D.J.G. Visser, mr. dr. T.B.D. van der Wal en mr. H.J. Weijers voor hun suggesties en meedenken. Veel dank gaat voorts uit naar medewerkers van universiteitsbibliotheken in Leiden, Groningen, Utrecht, en Rotterdam voor hun hulp bij het opsporen van bronnen over promoties daar en naar het Bureau Pedel van de Universiteit Leiden voor het verlenen van toegang tot het promotiearchief.

Meijers zijn opgenomen: degenen die bij hem zijn gepromoveerd, degenen die bij Meijers' promoti die hoogleraar werden zijn gepromoveerd, en zo verder tot aan de huidige generatie hoogleraren. Daarmee beoogt dit hoofdstuk niet alleen een bijdrage te leveren aan de kennis over het leven en de werkzaamheden van Eduard Meijers, maar ook aan de geschiedenis van de Nederlandse rechtswetenschap en haar beoefenaren: die 'persoonsgeschiedenis' is lange tijd een relatief onderbelicht onderdeel gebleven. Meijers zelf, memoreerde zijn leerling Petit na zijn overlijden, merkte in een van zijn colleges op "dat de geschiedenis teveel werd opgevat als die van gemeenschappen en stromingen, en te weinig als die van personen".²

Deze bijdrage is als volgt opgebouwd. Paragraaf 2 biedt een beknopte inleiding in het veld van de academische genealogie, waar deze bijdrage om draait, en geeft ook enige kanttekeningen voor de rest van dit onderzoek. Paragraaf 3 geeft een verslag van het onderzoek dat hiervoor is gedaan: het zoeken naar Meijers' promovendi en de problemen waar men daarbij tegenaan loopt, alsmede de zoektocht naar hún promovendi, en zo verder. In paragraaf 4 worden de belangrijkste bevindingen van dit onderzoek uiteengezet: wie waren Meijers' promovendi, wie waren zijn verdere nazaten, en wat kan men daaruit afleiden over de ontwikkeling van de studie van het (burgerlijk) recht in Nederland?

Als 'bijlage' bij dit onderzoek is een chronologisch overzicht opgenomen van alle promoties waarbij Meijers als promotor is opgetreden. Bij mijn weten is dit de eerste en voorsnog enige keer dat een dergelijke lijst voor Meijers is samengesteld; tot nu toe moest degene die wilde weten wie Meijers' promoti waren ofwel genoeg nemen met een relatief beperkt aantal 'bekende namen' van wie bekend is dat ze bij Meijers waren gepromoveerd (bijvoorbeeld R.P. Cleveringa, G.E. Langemeijer en J. Drion) ofwel zich toegang verschaffen tot het niet openbaar toegankelijke promotiearchief van de Universiteit Leiden. Daarmee wordt hier ook voor het eerst een complete lijst van de promoti van Meijers, de belangrijkste Nederlandse civilist van de twintigste eeuw, gepubliceerd.

2. Methodologische overwegingen

2.1 *Het fenomeen van de academische genealogie*

Academische genealogie is de studie van intellectuele geschiedenis die zich specifiek richt op de relatie tussen studenten en docenten.³ Daarbij wordt hoofdzakelijk gekeken naar de relatie student-docent (of -mentor) in formele

2 C.J.J.M. Petit, 'In memoriam Prof. Mr. E. M. Meijers', *De Gelderlander* 29 juni 1954, p. 1.

3 C.R. Sugimoto, 'Academic Genealogy', in: B. Cronin & C.R. Sugimoto (red.), *Beyond Bibliometrics: Harnessing Multidimensional Indicators of Scholarly Impact*, Cambridge, MA: The MIT Press 2014, p. 365-382, hier p. 365.

(formaliseerbare) zin, in het bijzonder in de vorm van promotor en promovendus. In deze zin is de promotor de academische ‘ouder’ van de promovendus en de promovendus het academische ‘kind’ van de promotor. Deze relatie kan men ook terugvinden in soms gebruikte Duitse termen als *Doktorvater*; het ligt daarmee al voor de hand dat men bij het ‘stapelen’ van meerdere generaties aan promoties kan spreken van bijvoorbeeld een *Doktorgroßvater* met niet alleen *Doktorkind* maar ook *Doktorenkelkind*.⁴

Men kan zich – terecht – afvragen of de relatie promotor-promovendus de belangrijkste is in de intellectuele vorming van een (toekomstig) academicus; vaak heeft een persoon meer dan één mentor of is de belangrijkste mentor iemand anders dan degene die uiteindelijk als promotor wordt aangeduid.⁵ De onderliggende aanname, in het geval van academische genealogie die beoogt de ontwikkeling van bijvoorbeeld een vakgebied in kaart te brengen, is dat sprake is van een zekere mate van kennisoverdracht; het is zeer wel mogelijk dat degene van wie een promovendus het meeste heeft geleerd iemand anders is dan zijn of haar promotor; dit geldt (om redenen die in par. 2.2 hieronder nader zullen worden toegelicht) nog in sterkere mate voor promoties voor het midden van de twintigste eeuw. De nadruk op de relatie promotor-promovendus zegt daarom niet alles – soms erg weinig – over de intellectuele vorming van een academicus en over de ontwikkeling van een vakgebied. Tegelijkertijd is het vrijwel onmogelijk om een andere mentorverhouding dan die tussen promotor en promovendus als basis te nemen voor dit soort onderzoek, omdat minder formele relaties nu eenmaal veel moeilijker te onderzoeken en kwantificeren zijn.⁶

Informatiewetenschapper Cassidy Sugimoto heeft in een typologie van de academische genealogie onderscheid gemaakt tussen vijf soorten academische stambomen: als eerbetoon aan een specifiek persoon, bijvoorbeeld een vooraanstaand hoogleraar; egotistisch, een zoektocht naar de academische

---

4 Zo bedankt Uzman in zijn proefschrift niet alleen zijn *Doktorväter* T. Barkhuysen en M.L. van Emmerik, maar ook J.H. Gerards over wie hij opmerkt: “Ik geloof niet dat de Duitse traditie de aanduiding *Doktortante* kent, maar soms wou ik dat het zo was” (J. Uzman, *Constitutionele remedies bij schending van grondrechten. Over effectieve rechtsbescherming, rechterlijk abstineren en de dialoog tussen rechter en wetgever (Meijersreeks deel 213)* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2013, p. viii). Overigens is Gerards technisch gezien Uzmans doctorale *nicht* en niet *tante*: zijn promotores waren beiden gepromoveerd bij E.A. Alkema, die tevens promotor was van Gerards’ promotor A.W. Heringa. Alkema was daarmee dus zowel Uzmans als Gerards’ *Doktorgroßvater*.

5 C.R. Sugimoto, ‘Are You my Mentor? Identifying Mentors and Their Roles in LIS Doctoral Education’, *Journal of Education for Library and Information Science* (53) 2012, afl. 1, p. 2-19; Sugimoto 2014, p. 373 (met verdere verwijzingen); R.S.J. Tol, ‘The Nobel Family’, *Scientometrics* (129) 2024, p. 1329-1346, hier p. 1330-1331.

6 Sugimoto 2014, p. 373.

‘voorouders’ van degene die de stamboom opstelt;⁷ historisch, als bijdrage aan de geschiedenis van een vakgebied; paradigmatisch, om de ontwikkeling van ideeën binnen een vakgebied te traceren; en analytisch, waarbij met meer kwantitatieve methoden onderzoek wordt gedaan.⁸ Deze bijdrage is hoofdzakelijk ‘honorair’, omdat de stamboom die hier wordt samengesteld draait om één ‘grote naam’ uit het vakgebied; vanwege het grote aantal Nederlandse civilisten dat van Meijers ‘afstamt’, zoals hierna zal blijken, is hier ook sprake van een historische stamboom.

2.2 Specifieke overwegingen voor dit onderzoek

In deze bijdrage hanteer ik een (zeer) formele definitie van ‘promotor’ voor het samenstellen van de stamboom: promotor is degene die in de Leidse *Catalogus Candidatorum* als promotor staat genoteerd. Bij promoties die niet in Leiden hebben plaatsgevonden ga ik uit van vergelijkbare criteria: in veel gevallen vermeldt het proefschrift expliciet de promotor of is deze te vinden in een *Album Academicum* of andersoortige bron (zie verder ook par. 3 over de bronnen van promoties die hier zijn gebruikt).

Daarbij moeten echter wel meteen enkele belangrijke kanttekeningen worden geplaatst. Lange tijd was de rol van promotor veel meer die van een formele examinerator dan de inhoudelijke begeleider die de functie tegenwoordig is.⁹ De promotor werd aangewezen door de faculteit aan een kandidaat die wenste te promoveren;¹⁰ zijn taak was om zijn goedkeuring aan het proefschrift te geven en ervoor te zorgen dat “daarin niets voorkomt, strijdig met de openbare orde of de goede zeden”.¹¹ De opmerking van Sugimoto dat de promotor niet in alle gevallen ook de belangrijkste mentor is geldt hier dus nog in veel grotere mate:¹² het is zeer wel mogelijk dat veel van degenen bij wie Meijers volgens de *Catalogus Candidatorum* als promotor optrad verder nauwelijks of geen persoonlijke band met hem hadden zoals men tegenwoordig misschien van promovendus en promotor zou verwachten.¹³ Verschillende van Meijers’

7 Overigens is auteur dezes – als hij ooit promoveert – zelf geen academische nazaat van Meijers; deze bijdrage kan daarom in ieder geval moeilijk een ‘egotistische’ genealogie genoemd worden.

8 Sugimoto 2014, p. 367-372.

9 E. Koops, ‘Bijzonder recht: het ius promovendi’, *Ars Aequi* 2016, afl. 11, p. 804-805, hier p. 805.

10 Art. 27 lid 1 en 2 Academisch Statuut (KB van 15 juni 1921, *Stb.* 1921, 800).

11 Art. 27 lid 3 Academisch Statuut.

12 Sugimoto 2014, p. 373; vgl. E.G.D. van Dongen & I. Giesen, ‘Het Kelderluik-arrest: van niet zo revolutionair naar niet meer weg te denken’, *RMThemis* 2018, afl. 2, p. 67-78, hier p. 72, die erop wijzen dat de invloed die men aan de promotor kan toeschrijven bij het vormen van de gedachten van de promovendus aanzienlijk kleiner was.

13 Ik dank Egbert Koops die mij hierop heeft geattendeerd.

promoti hebben gesteld dat hij een relatief afstandelijke promotor was; zo had G.E. Langemeijer zijn toen hij in 1927 zijn proefschrift *Zaaksvervanging* verdedigde zijn promotor “vier keer, misschien zelfs maar drie keer” daarover gesproken¹⁴ en stelt G. de Grooth dat Meijers “terughoudendheid placht te betrachten t.o.v. de leerlingen, die onder zijn leiding een proefschrift schreven. Zij merkten niet veel van hem, zij moesten het zelf doen”.¹⁵

Een tweede kanttekening is dat het gedurende lange tijd mogelijk was om in de rechten te promoveren op louter stellingen, zonder een daarbij behorend proefschrift. Van 1840 tot 1877 en van 1895 tot 1921 bestond deze mogelijkheid, waarbij het tussen 1877 en 1895 mogelijk was om te promoveren op stellingen in de rechtswetenschap indien men reeds op een proefschrift was gepromoveerd in de staatswetenschap (en andersom).¹⁶ Aan deze praktijk werd een einde gemaakt door het Academisch Statuut van 1921, dat naast de stellingen nu ook voor alle promoties expliciet een proefschrift vereiste.¹⁷ Meijers' eerste elf jaar als hoogleraar (1910-1921) vielen in de periode waarin men nog kon promoveren op stellingen en een niet onaanzienlijk deel van zijn formele promoti zal dus zijn gepromoveerd op stellingen. Omdat in dit geval de stellingen zelf niet meer toegankelijk zijn is niet te achterhalen op wat voor stellingen een promovendus uiteindelijk is gepromoveerd; mede gelet op het hierboven reeds genoemde feit dat de promotor in veel gevallen bij toerbeurt werd aangewezen – en dus niet noodzakelijkerwijs inhoudelijk iets met het onderwerp te maken had – is het zeer wel mogelijk dat deze promoties überhaupt niet over het burgerlijke recht gingen.

14 G.E. Langemeijer, in: Van Dunné e.a. 1977, p. 134; vgl. J.H. Beekhuis, die het door Langemeijer geschetste beeld (nog wat sterker) bevestigt in Van Dunné e.a. 1977, p. 15-16.

15 G. de Grooth, 'Prof. Meijers als mens', *Rechtskundig Weekblad* (18) 1955, afl. 19, p. 879-882, hier p. 881 (tevens aangehaald door Van Harten in deze bundel). De Grooth nuanceert dit beeld wel door toe te voegen dat Meijers met alle liefde literatuur en rechtspraak die anders onvindbaar was geweest zocht voor zijn promovendi. Zijn befaamde geheugen zal hem daar ongetwijfeld bij hebben geholpen.

16 Th.J. Veen, 'Inleiding', in: Th.J. Veen & P.C. Kop (m.m.v. C.H.N. Kwanten) (red.), *Zestig juristen. Bijdragen tot een beeld van de geschiedenis der Nederlandse rechtswetenschap*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1987, p. 1-90, hier p. 8-9. J.M.J. Chorus, 'De 19e-eeuwse geschiedenis van de Nederlandse wetenschap van het burgerlijke recht? Helemaal niet!', *TvR* (87) 2019, afl. 1/2, p. 163-207, hier p. 183 wijst erop dat de weergave hiervan in C.J.H. Jansen, *De wetenschappelijke beoefening van het burgerlijke recht in de lange 19e eeuw (Onderneming en Recht nr. 87)*, Deventer: Wolters Kluwer 2015, p. 125-127 niet helemaal juist is (Jansen lijkt aan te nemen dat men gedurende de gehele periode 1840-1921 op enkel stellingen kon promoveren).

17 Art. 25 sub 2 Academisch Statuut. De tekst van het Academisch Statuut van 1921 (met selecties uit de wettekst en commentaar) is te vinden in Smidt 1922 (integraal beschikbaar via Delpher).

Tot slot verdient opmerking dat tot 1921 de meesterstitel was verbonden aan de promotie en dus de doctorstitel; pas bij wijziging van de hoger onderwijswet en van het Academisch Statuut dat jaar werd de titel van meester in de rechten – en daarmee dus ook het civiel effect – verkregen door het afleggen van het doctoralexamen en niet door de promotie.¹⁸ Als men wilde afstuderen in de rechten *moest* men dus wel promoveren; de doctorstitel stelde op zichzelf niet zoveel meer voor als men reeds de meestertitel had behaald, maar was wel noodzakelijk voor de afronding van de studie. Volgens cijfers van Kees Schuyt liep het aantal promoties in de rechten per jaar uiteen tussen de vijftig en de honderd; na afschaffing van de koppeling tussen civiel effect en doctorstitel liep het aantal promoties rap terug van circa negentig, naar vier à zes per jaar.¹⁹ Hieruit komt ook de ietwat eigenaardige neiging van gepromoveerde juristen voort om hun doctorstitel, die tegenwoordig toch echt iets anders is dan de meestertitel, niet te voeren.²⁰

Een probleem dat inherent is aan het samenstellen van een stamboom van iemands academische nazaten is dat zo'n stamboom vrijwel altijd onvolledig zal zijn. Als men een stamboom van iemands academische voorouders samenstelt – dus een stamboom die zich “naar boven” uitbreidt – kan men relatief eenvoudig uitzoeken wie de promotor was van een persoon, wie de promotor was van die promotor, enzovoorts. Daarbij kunnen natuurlijk alsnog moeilijkheden optreden: een persoon kan niet zijn gepromoveerd, zoals in de twintigste eeuw gold voor menig hoogleraar in de rechten, of juist meermaals zijn gepromoveerd, bijvoorbeeld in de rechtswetenschap én in de staatswetenschappen, of zowel een promotie als een Habilitation hebben afgerond.²¹

18 Veen 1987, p. 8; zie art. 4 § 7 Academisch Statuut (“De candidaat ontleent aan zijn doctoraal examen de hoedanigheid van meester in de rechten”) jo. art. 131 van de Hooger-Onderwijswet van 1876 (gewijzigd bij wet van 11 juni 1921, *Stb.* 1921, 782). Over deze wijziging (en de samenhang daarvan met de afschaffing van de promotie op stellingen) ook H.J. Smidt, *Het Academisch Statuut (Koninklijk Besluit van 15 juni 1921, Staatsblad No. 800), met aantekeningen*, Alphen aan den Rijn: Samsom 1922, p. 56 en 83-89.

19 C.J.M. Schuyt, *R.P. Cleveringa. Recht, onrecht, en de goddelijke vlam der gerechtigheid*, Amsterdam: Boom 2019, p. 52-52.

20 Koops 2016, p. 805. Veen 1987, p. 8 wijst erop dat ‘mr. dr.’ vroeger al wel werd gevoerd door degenen die tweemaal waren gepromoveerd (meester in de rechten en doctor in de staatswetenschap).

21 Hoewel de meeste van deze problemen hier niet optreden, verdient hier één geval aandacht. Dat is C.H.F. Polak, achtereenvolgens hoogleraar agrarisch recht te Wageningen (1946-1951), administratief recht te Leiden (1951-1967) en Minister van Justitie (1967-1971). Polak was weliswaar nooit gepromoveerd, maar had wel ambities om te promoveren bij Meijers; hij is uiteindelijk hoogleraar geworden zonder te promoveren en heeft ook vele promoties begeleid, onder wie S.W. Couwenberg en H.J.M. Jekens. Omdat deze bijdrage vrij strikt rekening houdt met de formele kwalificatie van de promotor valt Polak buiten de

Ook kan het natuurlijk moeilijk, zo niet onmogelijk, zijn om vast te stellen wie als promotor optrad als daar geen goede (of goed toegankelijke) bronnen over te vinden zijn. Een stamboom opstellen van iemands nazaten – met andere woorden, een stamboom die zich “naar beneden” steeds verder vertakt – is echter aanzienlijk moeilijker; men moet daarvoor immers alle promoties die een bepaald persoon heeft begeleid weten te vinden, van alle promoti uitzoeken of zij hoogleraar zijn geworden, en vervolgens van die hoogleraren uitzoeken welke promoties zij hebben begeleid. Tenzij men toegang heeft tot ofwel een lijst van promoti ofwel een goed doorzoekbaar album academicum – en beide zijn helaas erg zeldzaam, zoals hieronder in par. 3 verder wordt toegelicht – is het bijzonder moeilijk om alle promoti van een hoogleraar te vinden. Een groot deel van het onderzoek voor deze bijdrage bestond uit het vinden van de promoti van één hoogleraar, namelijk Meijers; om een stamboom van zijn nazaten te maken die ook maar in de buurt komt van volledigheid zou men datzelfde onderzoek voor elke afzonderlijke persoon in de stamboom moeten uitvoeren.

3. De zoektocht naar Meijers' promovendi

Meijers werd met ingang van 11 augustus 1910 benoemd tot hoogleraar met als leeropdracht het Nederlands burgerlijk recht en het internationaal privaatrecht; hij hield zijn oratie *De taak der rechtswetenschap ten aanzien van die der vrije rechtspraak* op 2 november van dat jaar. In eerste instantie vervulde hij zijn taak naast A.C. Visser van IJzendoorn, die al sinds 1899 het gehele privaatrecht (dus ook handelsrecht en burgerlijke rechtsvordering) doceerde; de taakverdeling was zo, dat Meijers hoofdzakelijk het algemene burgerlijk recht doceerde en Visser het handelsrecht en de rechtsvordering.²² Na Meijers' benoeming vinden er dan ook nog steeds promoties bij Visser van IJzendoorn plaats, tot diens verkiezing als lid van de Tweede Kamer in 1913.²³ Meijers bleef hoogleraar tot zijn emeritaat op 18 september 1950, met een onderbreking van 1940 tot 1945 toen

---

stamboom van Meijers (dit overigens in tegenstelling tot zijn achternaamgenoot en latere opvolger in Wageningen J.M. Polak).

22 Over de geschiedenis van de Leidse leerstoelen in het privaatrecht – tot de benoeming van Meijers was er slechts één hoogleraar voor het gehele privaatrecht, af en toe bijgestaan door een lector voor het internationaal privaatrecht – zie R.P. Cleveringa, 'Meijers als hoogleraar', *RMThemis* 1950, afl. 2, p. 113-131, hier p. 114-116.

23 Met ingang van 29 september 1913 werd Visser van IJzendoorn tijdelijk van zijn taken als hoogleraar ontheven en werd A.S. Oppenheim, in 1908 bij Visser gepromoveerd op *Het prospectus der naamlooze vennootschap*, aangesteld als lector (en later buitengewoon en vervolgens gewoon hoogleraar) in het handelsrecht en burgerlijk procesrecht. Oppenheim op zijn beurt werd in 1922 opgevolgd door F.G. Scheltema, die in 1927 zou vertrekken vanwege een 'vechtscheiding' waarin Meijers de kant van zijn ex-vrouw had gekozen (daarover D.J.

hij door de Duitse bezetter was ontslagen. In die periode van veertig jaar moet Meijers – om nogmaals met Cleveringa te spreken – ‘tallooze’ promovendi hebben begeleid.

Bij een poging vast te stellen hoeveel dat er waren en wie Meijers' promoti waren loopt men echter tegen een verscheidenheid aan problemen aan. Het eerste en voornaamste probleem is dat er kennelijk nooit een lijst is bijgehouden van alle promoties die hij heeft begeleid. Hoewel óver Meijers bijzonder rijkelijk is gepubliceerd, onder meer in de vorm van een *liber amicorum* voor zijn 25-jarig hoogleraarschap,²⁴ bijzondere nummers van tijdschriften,²⁵ in meerdere bundels van verzamelde geschriften na zijn overlijden – de *Verzamelde privaatrechtelijke opstellen* in drie delen en de vierdelige *Études d'histoire du droit* – en in het bijzonder ook in een aparte *Bibliographie* waarin in niet minder dan 250 pagina's al zijn gepubliceerde werken worden opgesomd,²⁶ is in geen van deze werken een lijst van door hem begeleide promoties te vinden. Dergelijke lijsten zijn helaas erg zeldzaam voor elke hoogleraar; de enige mij bekende exemplaren die voor deze stamboom relevant zijn, zijn die van R.P. Cleveringa in de biografie van Schuyt,²⁷ die van Schuyt zelf in het *liber amicorum* dat werd gepresenteerd bij zijn emeritaat²⁸ en die van W.M. Kleijn in zijn *liber amicorum*.²⁹

Veegens, in: J.M. van Dunné, P. Boeles & A.J. Heerma van Voss, *Acht civilisten in burger*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1977, p. 251).

- 24 R.P. Cleveringa (red.), *Rechtskundige opstellen op 2 november 1935 door oud-leerlingen aangeboden aan Prof. Mr. E. M. Meijers, voorafgegaan door een alphabetisch overzicht zijner publicaties*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1935; dit boek bevat ook een lijst van publicaties tot 1935.
- 25 RM Themis 1950, afl. 2 (bij het emeritaat van Meijers, met bijdragen van o.a. J.C. van Oven, R.P. Cleveringa en G.E. Langemeijer); WPNR 1980, afl. 5504 (herdenkingsnummer voor Meijers' honderdste geboortedag, met bijdragen van o.a. K. Wiersma, A.R. Bloembergen en R. Feenstra).
- 26 R. Feenstra, H.F.W.D. Fischer, M.E. Blok & F.B.J. Wubbe (red.), *Bibliographie der geschriften van Prof. Mr. E. M. Meijers*, Leiden: Universitaire Pers Leiden 1957, waarin ook een uitgebreide lijst van *in memoriams* is opgenomen.
- 27 Schuyt 2019, p. 545-546.
- 28 W.G.J. Duyvendak, G.B.M. Engbersen, M. Teeuwen & I. Verhoeven (red.), *Macht en verantwoordelijkheid. Essays voor Kees Schuyt*, Amsterdam: Amsterdam University Press 2007, p. 439-443.
- 29 E.H. Hondius, W.G. Huijgen, Jac. Hijma, T.J. Mellema-Kranenburg & J.H. Nieuwenhuis (red.), *Quod Licet: Kleijn-bundel. Bundel aangeboden aan prof. mr. W.M. Kleijn ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar burgerlijk recht en notarieel recht aan de Rijksuniversiteit te Leiden op 21 februari 1992*, Deventer: Kluwer 1992, p. xxix-xxx. Verder is er bijvoorbeeld die van C. van Vollenhoven in het derde deel van zijn (postuum gepubliceerde) *Verspreide geschriften*; zie C. van Vollenhoven, *Verspreide geschriften. Derde deel. De Indiën – Herdenkingen – Overige geschriften*, Haarlem/Den Haag: H.D. Tjeenk Willink/Martinus Nijhoff

De verschillende openbaar toegankelijke databanken en albums van de Nederlandse universiteiten zijn helaas beperkt behulpzaam. Alleen de Universiteit van Amsterdam heeft een openbaar toegankelijk en doorzoekbaar *Album Academicum*, waarin men eenvoudigweg kan zoeken op de naam van een zekere hoogleraar om diens promoti te vinden; dit werkt helaas alleen voor Amsterdamse promoties.³⁰ De *Catalogus Professorum Academiae Rheno-Traiectinae* bevat een goede documentatie van alle hoogleraren aan de Universiteit Utrecht, waarbij in veruit de meeste gevallen de promotor is vermeld; daarmee kan men echter dus alleen personen vinden die hoogleraar zijn geweest in Utrecht.³¹ De Leidse catalogus van hoogleraren vermeldt de meeste hoogleraren die aan de universiteit verbonden zijn geweest alsmede enkele gegevens over hun promotie, maar uitgerekend dan weer niet de promotor. De *Catalogus Professorum* van de Rijksuniversiteit Groningen, die helaas al geruime tijd *offline* is, vermeldt net als de Leidse catalogus in de meeste gevallen niets over de promotor.³² De Radboud Universiteit heeft weliswaar geen openbaar toegankelijk *Album Academicum*, maar heeft in het kader van haar 75-jarig bestaan in 1998 wel een boek uitgegeven getiteld *Hora est: Bibliografie van de proefschriften Katholieke Universiteit Nijmegen 1923-1998*,³³ waarin alle promoties aan de (toenmalige) Katholieke Universiteit Nijmegen tussen 1923 en 1998 zijn gecatalogiseerd inclusief vermelding van de naam van de promotor. Het boek is

---

1935, p. 930-934; daarbij verdient overigens opmerking dat deze lijst alleen de *proefschriften* die onder Van Vollenhoven zijn geschreven en verdedigd omvat en niet ook de promoties op stellingen. Het internet heeft het voordeel dat enkele hoogleraren zo behulpzaam zijn geweest een lijst van promoties die zij hebben begeleid op hun eigen webpagina of online beschikbare cv te plaatsen; dat geldt bijvoorbeeld voor H. Franken en L.J. van den Herik (beiden Universiteit Leiden), maar zij komen evenmin in deze stamboom voor.

30 De catalogus vermeldt alleen de promotor indien de promotie heeft plaatsgevonden aan de UvA zelf. Waar men dus bijvoorbeeld in het *Album Academicum* kan vinden dat E.M. Meijers in 1903 aan de UvA is gepromoveerd bij J.F. Houwing, kan men van Houwing geen promotor vinden: hij promoveerde in Leiden bij R.T.H.P.L.A. van Boneval Faure, maar omdat deze promotie in Leiden plaatsvond is de promotor niet opgenomen. Hetzelfde geldt dus voor *promoti* van Meijers: hoewel P.A.J. Losecaat Vermeer is gepromoveerd bij Meijers, komt hij niet naar boven als men zoekt 'Meijers'. Deze zoekmethode werkt dus alleen voor 'nazaten' van hoogleraren aan de UvA, niet voor hoogleraren aan de UvA die zelf 'nazaat' zijn van bijvoorbeeld Meijers. Gevolg is dat het intikken van de naam 'Meijers' in het *Album Academicum* geen resultaten geeft voor zijn *promoti*.

31 Voor 'Meijers' krijgt men daarvoor bijvoorbeeld één resultaat, namelijk P. verLoren van Themaat.

32 Mijn dank gaat uit naar drs. R. Huttinga en dr. R.G. Withaar van de universiteitsbibliotheek aan de RUG die zo vriendelijk waren mij enkele van de (nu niet online beschikbare) lemmata toe te sturen.

33 A.J.M. Dobbelaer (red.), *Hora est. Bibliografie van de proefschriften Katholieke Universiteit Nijmegen 1923-1998*, Nijmegen: Valkhof Pers 1998.

bovendien online toegankelijk in pdf-vorm, wat de doorzoekbaarheid ten goede komt.

Het behoorlijke gebrek aan openbaar toegankelijke gegevens over promoties betekent dat het samenstellen van een academische stamboom van Meijers – laat staan van juridisch Nederland als geheel – een gigantische puzzel wordt. Bijkomend probleem is dat de meeste proefschriften tot ongeveer 1960 niet, zoals tegenwoordig gebruikelijk, op de keerzijde van de titelpagina de promotor vermelden; in een enkel geval is er een kort dankwoord beschikbaar waarin de promotor wordt genoemd, maar dat gebeurt ook slechts zelden.³⁴

Bij gebrek aan een openbaar toegankelijke bron waarin Leidse promoties te vinden zijn heb ik gebruikgemaakt van het promotieregister van de Universiteit Leiden, de *Catalogus Candidatorum qui gradum adepti sunt*, waarin alle promoties die er in Leiden hebben plaatsgevonden met de hand zijn bijgehouden. Daarin heb ik uit de periode 1910-1950 (de jaren waarin Meijers hoogleraar was) alle promoties opgezocht waarbij Meijers als promotor staat vermeld, waarbij voor elke promotie de naam van de kandidaat, de titel van het proefschrift (c.q. dat de promotie op stellingen plaatsvond), de datum van de promotie en eventueel of de promotie *cum laude* was genoteerd. Het resultaat daarvan is te vinden in paragraaf 6.

4. Enkele bevindingen: Meijers' academische nazaten

4.1 De promoties bij Meijers

Het aantal in de *Catalogus Candidatorum* van de Universiteit Leiden opgenomen promoties waarbij Meijers staat aangegeven als promotor bedraagt 142. De eerste daarvan vond plaats op 9 maart 1911, toen N.G. Teding van Berkhout bij Meijers promoveerde op stellingen. De laatste promotie was die van E.Chr. Soons op 28 juni 1950, die toen zijn proefschrift *Arbeidsrecht, arbeidsconventie en de samengestelde staatsvorm* verdedigde. Van deze 142 promoties waren er 67 promoties op stellingen (alle in de jaren 1911-1921) en de rest, 75, op een proefschrift. 15 promoties – alle op een proefschrift – waren *cum laude*. Van de proefschriften zijn er 70 in het Nederlands geschreven, drie in het Afrikaans, en twee in het Engels. Negen van de promovendi (C.M.L.C. Meijer, L.S.W. van

³⁴ W. van Iterson, *De historische ontwikkeling van de rechten op de grond in de provincie Utrecht. Deel I. Inleiding – Markeverhoudingen in het Overkwartier en Eemland* (diss. Leiden), Leiden: Brill 1932, p. vii spreekt in zijn voorwoord van “de wensch der Juridische faculteit te Leiden om alle dank en huldebetoon aan mijn promotor en andere hoogleeraren in de rechtsgeleerde faculteit hier ter plaatse achterwege te laten.” Overigens was Van Iterson niet bij Meijers maar bij A.S. de Blécourt gepromoveerd.

Straaten, G. Bosman, A.R. Werner, W.L. van Spengler, J.C. de Meyere, J.F.M. Bosch en A.A.L. Minkenhof) waren vrouwen.

Bij dit aantal van 142 promoties moet onmiddellijk een aantal belangrijke kanttekeningen worden geplaatst. Zoals hierboven reeds opgemerkt was tot de gelijktijdige wijziging van de hoger onderwijswet en het Academisch Statuut in 1921 een promotie vereist om de rechtenstudie af te ronden. Dit bracht met zich mee dat in feite elke rechtenstudent ook moest promoveren, en het aantal promoties in de rechten ligt tot 1921 daarom ook erg hoog. De pagina's van de *Catalogus Candidatorum* uit die jaren zijn voor het overgrote deel gevuld met promoties in de rechten, waartussen men hier en daar ook nog een enkele promotie in de letteren, geneeskunde, godgeleerdheid of natuurkunde kan vinden. Het aantal van 142 promoties is daarom moeilijk te vergelijken met huidige aantallen. Overigens is dat ook geen uitzonderlijk hoog aantal: hoogleraren als C. van Vollenhoven (Indisch staatsrecht en adatrecht, 1901-1933) of Meijers' tijdgenoot D. van Blom (staathuishoudkunde en statistiek, 1915-1938) komen nog veel vaker voor op deze pagina's. Een groot aantal van deze promoties vond bovendien op stellingen plaats en niet op een proefschrift – een mogelijkheid die eveneens in 1921 uit de wet werd geschrapt. Mede gelet op de veel beperktere rol die de promotor in het verleden had (zoals hierboven ook reeds aangestipt) moet het aantal van 142 promoties met Meijers als promotor daarom sterk worden gerelativeerd.

Maar zelfs als men de promoties op stellingen wegdenkt blijft er nog steeds het niet onaanzienlijke aantal van 75 promoties op een proefschrift over. Daarvan vonden er 18 plaats in de jaren 1911 tot 1921, toen een promotie vereist was als afronding van de rechtenstudie, en de overige 57 in de jaren daarna toen dat niet langer het geval was.³⁵ Bij twee van deze promoties (M.E. Lang en C.W.A.M. Keulemans) staat in de *Catalogus Candidatorum* de aantekening dat Meijers hier als promotor optrad voor A.H.M.J. van Kan; beide promoties vonden eind 1924 plaats, toen Van Kan in Batavia verkeerde als eerste decaan van de Rechtshogeschool aldaar.³⁶

In de rest van deze paragraaf zal ik enkele van de opvallende promoties bij Meijers uitlichten. De oorspronkelijke aanleiding voor het schrijven van deze bijdrage was het schetsen van de academische stamboom van Meijers, waarbij de aandacht vanzelfsprekend vooral uitgaat naar diegenen onder zijn promoti die hoogleraar zijn geworden. Dat zijn er veertien: P.A.J. Losecaat Vermeer (*Wil en verklaring bij overeenkomsten*, 1913; hoogleraar inleiding tot de rechtswe-

35 J.A.A. Blöte promoveerde op 2 juli 1921 *cum laude* bij Meijers; dit was weliswaar na de datum waarop de wijziging van de hoger onderwijswet en het Academisch Statuut waren gedateerd (11 resp. 15 juni) maar nog voor de inwerkingtreding daarvan op 19 september van dat jaar.

36 Daarover ook R.C.M. Chorus, *Om recht en gerechtigheid. Paul Scholten (1875-1946), een biografie*, Zutphen: Walburg Pers 2023, p. 119.

tenschap, UvA, 1921-1940), A.M. de Jong (*Vergoedingsrechten*, 1917; hoogleraar bankwezen, Rotterdam, 1931-1943), G. de Grooth (*De schuldbekentenis*, 1918; hoogleraar burgerlijk recht en Anglo-Amerikaans privaatrecht, Leiden, 1948-1963), R.P. Cleveringa (*De zakelijke werking der ontbindende voorwaarde*, 1919; hoogleraar handelsrecht en burgerlijke rechtsvordering, Leiden, 1927-1958),³⁷ Ch.J.J.M. Petit (*Overeenkomsten in strijd met de goede zeden*, 1920; hoogleraar burgerlijk recht, Nijmegen, 1945-1953), A.L. de Block (*Scandinavische samenwerking inzake wetgeving*, 1927; buitengewoon hoogleraar staats- en administratief recht, Tilburg, 1938-1957), G.E. Langemeijer (*Zaaksvervanging*, 1927; hoogleraar inleiding tot de rechtswetenschap en rechtsfilosofie, Leiden, 1945-1957), W.F. Wertheim (*Aansprakelijkheid voor schade buiten overeenkomst*, 1930; hoogleraar sociologie, UvA, 1946-1972), J.H. Beekhuis (*Aansprakelijkheid van rechtspersonen*, 1934; hoogleraar burgerlijk recht, Groningen, 1938-1967), L.I. de Winter (*De regel "Locus regit actum" in het internationaal privaatrecht*, 1936; hoogleraar internationaal privaatrecht, UvA, 1962-1972),³⁸ Ph.A.N. Houwing (*Subjectief recht, rechtssubject, rechtspersoon*, 1939; hoogleraar burgerlijk recht, Rotterdam, 1939-1954), M.H. van der Valk (*An Outline of Modern Chinese Family Law*, 1939; hoogleraar Chinees recht, Leiden, 1950-1978), J.Chr. de Wet (*De ontwikkeling van die ooreenkomst ten behoeve van derde*, 1940; hoogleraar in Stellenbosch en Kaapstad, 1942-1981), P. verLoren van Themaat (*Internationaal belastingrecht*, 1946; hoogleraar economisch publiekrecht, Utrecht, 1967-1981) en J. Drion (*Administratie contra rechter*, 1950; hoogleraar burgerlijk recht en internationaal privaatrecht, Leiden, 1950-1964).

Vier van Meijers' promoti zouden raadsheer in de Hoge Raad worden: naast de reeds genoemde P.A.J. Losecaat Vermeer (raadsheer 1940-1956), Ch.J.J.M. Petit (raadsheer 1957-1966) en Ph.A.N. Houwing (raadsheer 1954-1969) is dat A.A.L. Minkenhof, de eerste vrouw die raadsheer in de Hoge Raad werd (1967-1978, vicepresident van 1978-1979). Minkenhof, in 1933 bij Meijers gepromoveerd op *Onderhoudsplicht*, was eerder al de eerste vrouwelijke advocaat-generaal bij de Hoge Raad en later ook de eerste vrouw die vicepresident van de Hoge Raad werd. Verder was G.E. Langemeijer, in 1927 bij Meijers gepromoveerd op *Zaaksvervanging*, tijdens zijn hoogleraarschap te Leiden advocaat-generaal bij de Hoge Raad en werd in 1957 procureur-generaal bij de Hoge Raad. Andere leden van de rechterlijke macht die bij Meijers promoveerden waren J. Zaaijer (*De rechtsdwaling*, 1928) die als procureur-fiscaal bij het Bijzonder Gerechtshof hoofdaanklager was in de processen tegen enkele Nederlandse nazikopstukken; jhr. P.J.H.M. van der Does de Willebois (stellingen, 1918), later rechter bij de rechtbank Amsterdam; A.W.J. van Vrijberghe de Coningh (stellingen, 1919), rechter bij de rechtbanken in Haarlem en Den

³⁷ Proefschrift en promotie worden uitgebreid beschreven in Schuyt 2019, p. 51-57.

³⁸ De Winter was geboren met de achternaam Barmat en wijzigde pas later naar zijn moeders achternaam De Winter.

Haag en raadsheer en laatstelijk vicepresident van het gerechtshof Den Haag;³⁹ en jhr. P.G.M. van Meeuwen (*Het Haagsche Huwelijksverdrag*, 1924), raadsheer in Den Haag en gerechtshof 's-Hertogenbosch. De latere landsadvocaat jhr. G.W. van der Does promoveerde in 1921 bij Meijers op *Ontwikkeling van de bedrijfsorganisatie in de typografie*. Het jaar daarop verdedigde A.F. Visser van IJzendoorn, zoon van Meijers' ambtsvoorganger A.C. Visser van IJzendoorn en later de eerste deken van de Nederlandse Orde van Advocaten, zijn proefschrift *Crediet- en bankhypotheek*.⁴⁰

In de lijst van promoti komen ook verschillende Nederlandse politici voor. Naast de reeds genoemde G. de Grooth, van 1956 tot 1958 lid van de Eerste Kamer voor de VVD, en jhr. P.G.M. van Leeuwen, namens de KVP lid van de Provinciale Staten van Noord-Brabant en van Limburg en later lid van de Eerste Kamer, was bijvoorbeeld D.G.W. Spitzen, in 1919 op stellingen gepromoveerd, van 1948 tot 1951 Minister van Verkeer en Waterstaat (al voelde hij zich kennelijk meer op zijn plek in de rol van secretaris-generaal van datzelfde departement).⁴¹ W.F. Lichtenauer, in 1932 *cum laude* gepromoveerd op *De vernietigende verjaring en aanverwante rechtsfiguren*, was namens de Christelijk-Historische Unie lid van de Eerste Kamer en van het Europees Parlement.⁴² A.L. de Block was naast zijn aanstelling als buitengewoon hoogleraar staats- en administratief recht in Tilburg griffier van de Eerste Kamer en vervolgens lid van de Raad van State. Een wat eigenaardig geval is K.L.C.M.I. baron de Wijkerslooth de Weerdesteijn, die in 1925 bij Meijers promoveerde op *Bekrachtiging van rechtshandelingen*. De Wijkerslooth was in 1940 kortstondig burgemeester van Hilversum en was achtereenvolgens lid van de RKSP, de door hemzelf opgerichte beweging 'Nationale Eenheid' en vervolgens de NSB – dit nadat hij eerder dat jaar op last van de NSB was ontslagen als burgemeester.⁴³

Onder Meijers' promoti bevonden zich ook twee broers, te weten W.M. Houwing (stellingen, 1919) en Ph.A.N. Houwing (*Subjectief recht, rechtssubject, rechtspersoon*, 1939).⁴⁴ De gebroeders Houwing waren nota bene weer de zoons van Meijers' eigen promotor J.F. Houwing; daarmee was hun eigen vader dus

39 'Mr. A.W.J. van Vrijberghe de Coningh overleden', *Leidsch Dagblad* 30 mei 1960, p. 3.

40 De Catalogus Candidatorum vermeldt hem enkel als 'Arie Fopbertus Visser', zonder de toevoeging 'van IJzendoorn'.

41 J. Vos Dzn., 'Spitzen, Dirk Gerard Willem (1896-1957)', in: *Biografisch Woordenboek van Nederland*, <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn2/spitzen>.

42 R.A.D. Renting, 'Lichtenauer, Wilhelm Franz (1900-1987)', in: *Biografisch Woordenboek van Nederland*, <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn4/lichten>.

43 'De Burgemeester en de N.S.B.', *De Gooi- en Eemlander* 25 juni 1940, p. 3; 'Oud-burgemeester van Hilversum bij de N.S.B.', *Limburger Koerier* 3 oktober 1940, p. 1.

44 Zie over W.M. Houwing bijvoorbeeld G.M. Verrijn Stuart, 'W. M. Houwing. Hoorn, 24 Februari 1892 - Amsterdam, 23 November 1950', *Economisch-Historisch Jaarboek* (25) 1952, p. 261-262.

tevens hun *Doktorgroßvater*.⁴⁵ Een andere opvallende familieband is het feit dat P. verLoren van Themaat (bij Meijers gepromoveerd in 1946) was getrouwd met Marijke Losecaat Vermeer, dochter van de in 1913 gepromoveerde P.A.J. Losecaat Vermeer.⁴⁶ Ook was Meijers de promotor van A.H. Kamerlingh Onnes (*Openbare wegen over particulieren grond*, 1913), zoon van de scheikundige en Nobelprijswinnaar H. Kamerlingh Onnes. J.C. Maris, die in 1928 bij Meijers promoveerde op *Het toepassingsgebied der rekenprocedure*, was de vader van de hierna nog te bespreken C.W. Maris – zelf gepromoveerd bij Meijers' doctorale kleinzoon J.F. Glastra van Loon.

4.2 Nader onderzoek: academische nazaten

In de vorige paragraaf zijn enkele bevindingen uiteengezet over degenen die bij Meijers zijn gepromoveerd. Onder hen bevonden zich niet minder dan veertien hoogleraren, die in de meeste gevallen ook promotor zijn geweest en dus academische 'nazaten' hebben. Als men deze promoti onder die van Meijers legt, heeft men een begin van een academische stamboom: Meijers en de eerste twee generaties van zijn academische nazaten. Omdat velen van de promoti van Meijers' promoti op hun beurt weer hoogleraar zijn geworden en dus óók promoties hebben begeleid – en zo nog generaties verder – strekt de 'stamboom' die dit oplevert zich uit tot het heden. Veel van de huidige Nederlandse civilisten – en ook juristen uit andere disciplines – zijn een academische nazaat van Meijers. Zou men de stamboom nog wat verder uitbreiden door ook de nazaten van Meijers' 'Doktorbrüder' Paul Scholten en J.C. van Oven mee te nemen – beiden net als Meijers gepromoveerd bij J.F. Houwing – dan wordt de stamboom nog vele malen groter; zonder harde cijfers hiervoor te kunnen aandragen zou ik de gok durven te wagen dat meer dan de helft van de huidige Nederlandse hoogleraren in het privaatrecht (in brede zin) een academische afstammeling van Meijers, Scholten of Van Oven is. In deze paragraaf zal ik mij evenwel beperken tot de nazaten van Meijers en proberen enkele patronen daarin te ontwaren; daarbij zal ik voor het overzicht de verschillende promovendi van Meijers behandelen in de volgorde waarin zij zijn gepromoveerd (die lang niet altijd iets zegt over wanneer zij hoogleraar werden).

Meijers' eerste promotus die hoogleraar werd was P.A.J. Losecaat Vermeer, van 1921 tot 1940 hoogleraar in de inleiding tot de rechtswetenschap en de beginselen van het burgerlijk recht, het handelsrecht en het faillissementsrecht aan de Universiteit van Amsterdam. Het *Album Academicum* van de UvA

---

45 Daarmee maakten de Houwings het overigens niet zo bont als de opvolger van Houwing sr., namelijk Paul Scholten, die in 1934 optrad als promotor van zijn eigen zoon G.J. Scholten; daarover Chorus 2023, p. 214-215.

46 P.J.G. Kapteyn, 'Pieter Verloren van Themaat. 16 maart 1916 – 4 juli 2004', *Mededelingen van de KNAW* 2004, p. 98-105, hier p. 99.

maakt echter geen enkele melding van een promotie waarbij Losecaat Vermeer promotor zou zijn geweest. De stamboom loopt daar dus onmiddellijk dood.⁴⁷

Meer succes heeft men bij een andere promovendus van Meijers, G. de Grooth. De Grooth werd weliswaar pas relatief laat hoogleraar – hij was in 1918 bij Meijers gepromoveerd, maar werd pas in 1948 tot hoogleraar benoemd na een lange carrière in de advocatuur – maar begeleidde alsnog zeven promovendi, van wie er drie hoogleraar zijn geworden: W.J. Slagter (*De rechtsgrond van de schadevergoeding bij onrechtmatige daad*, 1952) werd later hoogleraar burgerlijk recht en handelsrecht aan de Nederlandse Economische Hogeschool (tegenwoordig de Erasmus Universiteit Rotterdam); K.V. Antal de Felsögellér (*Enkele beschouwingen voer de waardering van het incurante aandeel*, 1955) werd kort na zijn promotie benoemd tot hoogleraar belastingrecht aan de Universiteit Leiden en was bovendien van 1974 tot 1981 raadsheer in de belastingkamer van de Hoge Raad;⁴⁸ en M.A. Kakebeeke-van de Put (*Wetsontduiking*, 1961) was van 1970 tot 1977 hoogleraar in Leiden met als leeropdracht de inleiding tot het burgerlijk recht.

Een opvallend groot ‘cluster’ aan promoties kan men vinden onder Meijers’ bekendste promovendus, tevens de tweede die hoogleraar werd, namelijk R.P. Cleveringa; Cleveringa was van 1927 tot 1958 hoogleraar in het handelsrecht en de burgerlijke rechtsvordering te Leiden en als zodanig een van Meijers’ naaste collega’s. In de Leidse *Catalogus Candidatorum* zijn maar liefst 35 promoties met Cleveringa als promotor te vinden, van 1929 tot 1959; een daarvan was de verlening van een eredoctoraat aan Winston Churchill in 1946, waarbij Cleveringa optrad als erepromotor.⁴⁹ Van die 35 promovendi zouden er zeven later hoogleraar worden, naast twee – S. Boekman en S.J. Royer – die raadsheer in de Hoge Raad werden.

De verschillende hoogleraren die bij Cleveringa waren gepromoveerd hebben doorgaans ook een groot aantal academische nazaten. Hoewel S.N. van Opstall (*Scheepshypotheek*, 1932) voor zover ik heb kunnen vinden in zijn tijd

---

47 Ik durf niet met zekerheid te zeggen waarom Losecaat Vermeer, die toch meer dan achttien jaar hoogleraar is geweest, geen promotie heeft afgeleverd. De meest voor de hand liggende verklaring is dat zijn leeropdracht enkel ‘inleiding’ en ‘beginselen’ omvatte en zich daarom slecht leende voor het begeleiden van promoties; toen hij werd benoemd was de mogelijkheid van het promoveren op stellingen reeds afgeschaft.

48 P.J. van Koppen & J. ten Kate, *De Hoge Raad in persoon. Benoemingen in de Hoge Raad der Nederlanden 1838-2002*, Deventer: Kluwer 2003, p. 153.

49 De lijst van promoties bij Cleveringa is ook te vinden in Schuyt 2019, p. 545-546. Daar ontbreekt er echter één: Bastiaan van den Esch, *Vergelijkend vennootschapsrecht*, 18 maart 1953. Schuyt noemt voor de volledigheid ook de promotie van Th.B. ten Kate, waarbij de formele promotor W.L. Haardt was maar Cleveringa (tevens Ten Kates schoonvader) de begeleiding had gegeven. Omdat ik voor het samenstellen van deze stamboom strikt heb gekeken naar degene die als promotor staat aangegeven in de *Catalogus* reken ik Ten Kate hier niet mee.

als hoogleraar in Utrecht slechts één promovendus begeleidde,⁵⁰ namelijk A.R. Bloembergen (*Schadevergoeding bij onrechtmatige daad*, 1965) heeft uitgerekend die ene promovendus een bijzonder groot aantal civilisten onder zijn academische nazaten. Tot de promoti van Bloembergen behoren de hoogleraren E.H. Hondius (*Standaardvoorwaarden*, 1978), C.J.J.C. van Nispen (*Het rechterlijk verbod en bevel*, 1978), H.J. Snijders (*Rechtsvinding door de burgerlijke rechter*, 1978), J.H. Nieuwenhuis (*Drie beginselen van contractenrecht*, 1979), J. Spier (*Overeenkomsten met de overheid*, 1981) en raadsheer in de Hoge Raad W.A.M. van Schendel (*Vertegenwoordiging in privaatrecht en bestuursrecht*, 1982). De hoogleraren in dit rijtje hebben vrijwel zonder uitzondering elk weer een groot aantal promovendi begeleid, van wie een niet onaanzienlijk aantal zelf ook weer hoogleraar is geworden. De academische nazaten van Bloembergen zijn daarom bijzonder talrijk en omvatten bijvoorbeeld ook de huidige president van de Hoge Raad, G. de Groot.

Andere promoti van Cleveringa hebben ook gezorgd voor grote aantallen academische nazaten. D. Goedhuis, de eerste hoogleraar luchtrecht in Leiden, begeleidde weliswaar maar vijf promovendi, maar twee van hen zouden zelf ook hoogleraar worden: H.A. Wassenbergh was van 1977 tot 1991 zelf buitengewoon hoogleraar in het lucht- en ruimterecht te Leiden; en H. Drion promoveerde weliswaar op *Limitation of Liabilities in International Air Law* (1954) maar richtte zich vervolgens vooral op het algemenere burgerlijk recht, eerst als hoogleraar te Rotterdam en vervolgens vanaf 1958 als hoogleraar burgerlijk recht in Leiden. Op die laatste leerstoel was hij overigens de opvolger van A. van Oven, zelf eveneens gepromoveerd bij Cleveringa (*De uniformerende werking van het Brusselsche Aanvaringstractaat*, 1932) die op zijn beurt was benoemd tot opvolger van zijn promotor Cleveringa als hoogleraar handelsrecht en in de jaren daarvoor de tot buitengewoon hoogleraar Anglo-Amerikaans recht benoemde G. de Grooth had vervangen als hoogleraar burgerlijk recht. Met de benoeming van H. Drion werden de beide leerstoelen in het algemene burgerlijk recht in Leiden overigens bezet door de twee gebroeders Drion, tot het overlijden van Jan Drion in 1964. H. Drion was tevens de promotor van H. Cohen Jehoram (*Goodwillrecht*, 1963), wiens promotus D.W.F. Verkade op zijn beurt promotor is geweest van een groot aantal juristen in het intellectuele eigendomsrecht, en van P. van Schilfgaarde (*Toerekening van rechtshandelingen*, 1969), hoogleraar te Groningen en later te Utrecht, via wie Drion ook de aca-

---

50 Het *Jaarboek van de Rijksuniversiteit te Utrecht* vermeldt niet in alle gevallen de promotor.

Bij de daar genoemde privaatrechtelijke promoties uit de tijd dat Van Opstall hoogleraar was betreft het in vrijwel alle gevallen – op dat van A.R. Bloembergen na dus – ofwel een handelsrechtelijk onderwerp waarbij het in de rede ligt dat T.J. Dorhout Mees de promotor was, ofwel een civielrechtelijke promotie waarvan ik op andere wijze weet dat de promotor waarschijnlijk L.J. Hijmans van den Bergh was.

demische voorvader van menig jurist in het ondernemingsrecht is – misschien wel van het begrip ‘ondernemingsrecht’ überhaupt.⁵¹

Tot Cleveringa’s latere promovendi behoren ook zijn latere opvolger als hoogleraar handelsrecht A. van Oven – zoon van de hoogleraar Romeins recht – en P. Sanders, de Rotterdamse hoogleraar en arbitragekenner wiens proefschrift op 29 november 1940 verdedigd had moeten worden. Door welbekende omstandigheden kon die promotie niet doorgaan en zou Sanders uiteindelijk op 9 juli 1945 zijn proefschrift *Aantasting van arbitrale vonnissen* verdedigen, als eerste na de heropening van de universiteit na de oorlog.⁵² Na Cleveringa’s vertrek naar de Raad van State in 1958 zou zijn leeropdracht in het burgerlijk procesrecht worden overgenomen door W.L. Haardt, die in 1945 bij hem was gepromoveerd op *De veroordeling in de kosten van het burgerlijk geding*. Haardt was op zijn beurt weer de promotor van Cleveringa’s schoonzoon Th.B. ten Kate, die in 1962 *cum laude* promoveerde op *Het request-civiel*;⁵³ Ten Kate was van 1991 tot 2001 later procureur-generaal bij de Hoge Raad.

K. Wiersma, die in 1952 bij Cleveringa promoveerde op *Het rechtsmiddel verzet van derden*, was van 1955 tot 1962 hoogleraar in Groningen en vervolgens van 1962 tot 1974 in Leiden, met een korte onderbreking voor een staatssecretariaat in 1970-1971; hij was de eerste hoogleraar in Leiden met als leeropdracht het notariële recht.⁵⁴ Hoewel het notariële recht een tamelijk specialistisch vakgebied is – en lange tijd überhaupt geen zelfstandige universitaire studie was – heeft Wiersma alsnog een aanzienlijk aantal academische nazaten: zijn promotus en ambtsopvolger W.M. Kleijn, in 1969 gepromoveerd op *De boedelscheiding*, doceerde zowel burgerlijk recht als notarieel recht en was promotor van Jac. Hijma (*Nietigheid en vernietigbaarheid van rechtshandelingen*, 1988), T.J. Mellema-Kranenburg (*De legitieme portie*, 1988) en W.G. Huijgen (*Aansprakelijkheid van de overheid*, 1991).

Terugkerende naar de promovendi van Meijers – na deze wel erg lange bespreking van verschillende academische nazaten van Cleveringa – kan men over twee promoti die hoogleraar werden relatief kort zijn omdat zij weinig of geen promovendi hebben ‘afgeleverd’. Ch.J.J.M. Petit was van 1945 tot 1953 hoogleraar burgerlijk recht in Nijmegen en begeleidde drie promoties;⁵⁵ van A.L. de Block, buitengewoon hoogleraar staats- en administratief recht in Tilburg van 1938 tot 1957, zijn mij geen promovendi bekend.

51 M. Neekilappillai & E.F. Verheul, “Het recht is intellectueel buitengewoon interessant, maar het gaat om de functie die het vervult in de samenleving”. Interview met prof. mr. P. van Schilfgaarde’, *Ars Aequi* 2014, afl. 2, p. 146-150, hier p. 148.

52 Schuyt 2019, p. 313.

53 Schuyt 2019, p. 444-445 vermeldt nog dat Cleveringa de promotie voor een aanzienlijk deel had begeleid.

54 Al was J.C.H. Melis van 1947 tot 1961 wel lector in het notarieel recht geweest.

55 Dobbelaer 1995, p. 22-23 en 30.

Hoewel G.E. Langemeijer kennelijk niet veel begeleiding kreeg van zijn promotor Meijers kan men bij hem wel een ander opvallend groot ‘cluster’ aan academische nazaten vinden. Dat omvat ditmaal echter verrassend weinig civilisten maar wel een opvallend groot aantal rechtsfilosofen en andere meer metajuridisch geïnteresseerden. Langemeijer was – naast zijn bezigheid als advocaat-generaal en later procureur-generaal bij de Hoge Raad, regerings-commissaris voor Boek 3 van het Nieuw BW en voorzitter van de KNAW – in 1946 benoemd tot hoogleraar in de wijsbegeerte des rechts en de inleiding tot het recht; in die hoedanigheid heeft hij in totaal vier promovendi begeleid, van wie er drie later zelf hoogleraar zijn geworden.⁵⁶ De eerste daarvan was R.A.V. baron van Haersolte, in 1946 gepromoveerd op *De staat als zuivere vorm des menschen* en hoogleraar (rechts)filosofie in Rotterdam en later in Leiden. Tot zijn promovendi in Leiden behoren A. Soeteman, hoogleraar rechtsfilosofie aan de VU van 1985 tot 2009, en J.C. Hage, hoogleraar metajuridica in Maastricht. J.M. Polak, in 1953 bij Langemeijer gepromoveerd op *Theorie en praktijk der rechtsvinding*, was van 1958 tot 1977 hoogleraar te Wageningen en vervolgens lid van de Raad van State.⁵⁷

Van Langemeijers promovendi draagt er één echter een uitzonderlijk groot deel van de academische stamboom bij. Dat is J.F. Glastra van Loon, in 1957 gepromoveerd op *Norm en handeling* en kort daarna reeds benoemd tot Langemeijers opvolger als hoogleraar in de inleiding en de wijsbegeerte des rechts.⁵⁸ Na een kortstondig staatssecretariaat van Justitie dat eindigde in zijn ontslag vanwege een conflict met minister Van Agt werd Glastra van Loon benoemd tot hoogleraar rechtsfilosofie aan de UvA. In 1972 promoveerde H.R. van Gunsteren bij hem op *The quest for control*; na Glastra’s benoeming tot staatssecretaris werd Van Gunsteren benoemd tot lector in de politieke theorieën en haar geschiedenis en twee jaar later tot hoogleraar met diezelfde leeropdracht. Na het emeritaat van Van Haersolte, die sinds het vertrek van Glastra van Loon de wijsbegeerte van het recht had gedoceerd, kreeg Van Gunsteren in 1984 ook dat vakgebied erbij. Van Gunsteren heeft een groot aantal promovendi begeleid die hoogleraar in de rechtstheorie, politieke filosofie of een aanverwant vakgebied zijn geworden: W.J. Witteveen (*De retoriek in het recht*, 1988), P.B. Cliteur (*Conservatisme en cultuurrecht*, 1989), W.T. Eijsbouts (*Recht en toeval*,

⁵⁶ De vierde promovendus was Z.M. van der Zant, *De prijswetgeving in Nederland* (6 oktober 1954).

⁵⁷ Polaks proefschrift is overigens uitzonderlijk dun: viii + 86 pagina’s. Van H.J. Sniijders heb ik ooit vernomen dat dit kwam door Langemeijers stijl van begeleiding: telkens als Langemeijer een hoofdstuk niet goed of nodig voor het proefschrift vond, schrapte Polak eenvoudigweg het hoofdstuk, waardoor er een zeer dun boekje overbleef.

⁵⁸ Glastra doceerde inleiding van 1958 tot 1966 en wijsbegeerte, de eerste jaren nog waargenomen door Langemeijer, van 1961 tot 1973. Vanaf 1966 werd de inleiding gedoceerd door een opeenvolging aan hoogleraren en lectoren, onder wie T. Koopmans en de reeds genoemde W.L. Haardt.

1989), M.A.P. Bovens (*Verantwoordelijkheid en organisatie*, 1990), A.M. Hol (*Gewogen recht*, 1993),⁵⁹ A.A.M. Kinneking (*Aristocracy, Antiquity, and History*, 1994) en P. Nieuwenburg (*The Politics of Passion*, 1998). In zijn tijd als hoogleraar in Amsterdam promoveerden bij Glastra van Loon nog C.W. Maris (*Een natuurlijk equivalent van de "plicht"?*, 1979)⁶⁰ en A.H. de Wild (*Rationaliteit van het rechterlijk oordeel*, 1980).

Tot zover is het aantal academische nazaten van Langemeijer nog te overzien. Eén promovendus van Glastra van Loon maakt dat echter een stuk moeilijker: C.J.M. Schuyt. Schuyt, in 1972 gepromoveerd op *Recht, orde en burgerlijke ongehoorzaamheid*, was hoogleraar (rechts)sociologie in achtereenvolgens Nijmegen, Leiden en Amsterdam en heeft in die tijd niet minder dan 55 promoties begeleid en 19 van zijn promoti zijn later hoogleraar geworden, hoofdzakelijk in de sociologie of een aanverwant vakgebied.⁶¹ Tot die promoti behoren onder anderen C.A. Groenendijk (*Bundeling van belangen bij de burgerlijke rechter*, 1981), Schuyts opvolger als hoogleraar rechtssociologie in Nijmegen; B.P. Sloot (*Positieve discriminatie*, 1986), hoogleraar metajuridica aan de Open Universiteit; G.B.M. Engbersen (*Publieke bijstandsgeheimen*, 1990), hoogleraar sociologie in Rotterdam en zelf promotor van onder anderen de criminologen J.P. van der Leun en M.J. van Meeteren; en L.E. de Groot-van Leeuwen (*De rechterlijke macht in Nederland*, 1991), hoogleraar vrouw en recht in Nijmegen.

Terugkerend naar de promovendi van Meijers komt men onmiddellijk nóg een socioloog tegen. W.F. Wertheim, in 1930 bij Meijers gepromoveerd op het klassieke civiele onderwerp *Aansprakelijkheid voor schade buiten overeenkomst*, was van 1936 tot 1942 hoogleraar aan de Rechtshogeschool van Batavia en werd in 1946 hoogleraar sociologie aan de UvA met een bijzondere interesse in de ontwikkelingssociologie. Een groot aantal sociologen, meestal gespecialiseerd in de sociologie van Aziatische landen en de ontwikkelingssociologie en over het algemeen werkzaam aan de UvA, behoort tot zijn academische afstammelingen.

Hoewel L.I. de Winter, in 1936 bij Meijers gepromoveerd op *De regel "locus regit actum" in het internationaal privaatrecht*, in zijn tijd als hoogleraar internationaal privaatrecht aan de UvA van 1962 tot zijn overlijden in 1972 slechts één promotie begeleidde, stamt van hem alsnog een niet onaanzienlijk aantal ipr-deskundigen af. Zijn enige promovendus was H.U. Jessurun d'Oliveira (*De antikiesregel*, 1971) die De Winter na diens overlijden opvolgde als hoogleraar; tot zijn promovendi behoren L. Strikwerda (*Semipubliekrecht in het conflictenrecht*, 1978) en Th.M. de Boer (*Beyond lex loci delicti*, 1987).

⁵⁹ Promotor was tevens J.H. Nieuwenhuis.

⁶⁰ Naar eigen zeggen was Maris' proefschrift overigens vooral begeleid door Langemeijer.

⁶¹ Zie Duyvendak e.a. 2007, p. 439-443 voor een overzicht.

P. verLoren van Themaat had eigenlijk willen promoveren bij B.M. Telders, maar nadat die in 1945 was omgekomen in Bergen-Belsen trad Meijers op als promotor voor het proefschrift *Internationaal Belastingrecht*. Tot verLorens promovendi uit de tijd dat hij hoogleraar economisch publiekrecht in Utrecht was behoort P.J. Slot (*Technical and administrative obstacles to trade in the EEC*, 1975) die later hoogleraar economisch bestuursrecht in Leiden zou worden. Slot was in Leiden promotor van H.G. Sevenster (*Milieubeleid en gemeenschapsrecht*, 1992), hoogleraar aan de UvA en lid van de Raad van State; C.A.P. Hillion (*The evolving system of European Union external relations*, 2005), hoogleraar Europees institutioneel recht in Leiden en vervolgens in Oslo; en H.R. Kranenburg (*Toegang tot documenten en bescherming van persoonsgegevens in de Europese Unie*, 2007), hoogleraar Europees recht in Maastricht en in 2023 door de Nederlandse regering genomineerd om rechter te worden bij het Hof van Justitie.

Meijers' voorlaatste promovendus – later op diezelfde 26 juni 1950 promoveerde ook nog bij hem E.C. Sohns op *Arbeidsrecht, arbeidsconventie en de samengestelde staatsvorm* – was zijn ambtsopvolger J. Drion. Voor zijn vroege overlijden in 1964 begeleidde Drion twee promovendi, die allebei hoogleraar zouden worden: P. Zonderland (*Het kort geding tegen de overheid*, 1954) was hoogleraar te Rotterdam; P.A. Stein (*Misbruik van omstandigheden als grond voor ongeldigheid van rechtshandelingen*, 1957) werd hoogleraar burgerlijk recht aan de UvA.

Een opvallend groot deel van de academische nazaten van Meijers dat hoogleraar is geworden was dat in Leiden. Dat is op zich overigens niet uitzonderlijk; men kan eenzelfde patroon zien aan bijvoorbeeld de Universiteit van Amsterdam, waar opvallend veel hoogleraren zijn geweest die afstammen van Paul Scholten, of aan de Universiteit Utrecht waar H.J. Hamaker vaak een 'voorouder' blijkt te zijn. Desalniettemin is het interessant om te zien dat de hoogleraren in het privaatrecht in Leiden – een vakgebied dat nogal eens wordt vereenzelvigd met Meijers – vaak ook een academische nazaat van Meijers zijn. Sinds de benoeming van R.P. Cleveringa in 1927 zijn achtereenvolgens G. de Grooth, J. Drion, A. van Oven, W.L. Haardt, H. Drion, K. Wiersma, A.R. Bloembergen, M.A. Kakebeeke-van de Put, W.M. Kleijn, J.H. Nieuwenhuis, Jac. Hijma, D.W.F. Verkade, H.J. Snijders, C.J.J.M. Stolker, D.J.G. Visser, A.G. Castermans, T.J. Mellema-Kranenburg, I.S. Wuisman, W.A.K. Rank, C.G. Breedveld-de Voogd, O.A. Haazen, W.H. van Boom en H.B. Krans – allen academische nazaten van Meijers – tot hoogleraar in Leiden benoemd.

4.3 Toelichting op de stamboom

In de academische stamboom van Meijers die in dit boek is opgenomen zijn niet al Meijers' promoti en nazaten te vinden. Daar is een simpele reden voor: het zijn er te veel. Meijers alleen al begeleidde 142 promoties; het totaal aantal

gepromoveerden dat ‘afstamt’ van Meijers moet zo ontstellend veel groter zijn dat het onmogelijk is om zo’n stamboom op enigszins hanteerbaar formaat papier af te drukken. Er is daarom gekozen om alleen die academische nazaten op te nemen, die ofwel hoogleraar zijn geworden ofwel raadsheer in of advocaat-generaal bij de Hoge Raad. Bij elke naam zijn tevens geboorte- en eventueel sterfdatum, titel van het proefschrift, en plaats en jaar van de promotie vermeld.

Deze stamboom pretendeert niet om volledig te zijn. Hoewel ik voor deze bijdrage alle promoties bij Meijers en ook een niet onaanzienlijk aantal andere promoties heb opgezocht in het Leidse promotieregister, zou men om promoties aan andere universiteiten te vinden in veel gevallen een soortgelijk promotieregister moeten raadplegen dat over het algemeen niet-openbaar toegankelijk is. Er zullen daarom ongetwijfeld namen ontbreken in de stamboom; naarmate de tijd vordert en er meer promoties plaatsvinden en nieuwe hoogleraren worden benoemd raakt deze natuurlijk ook gedateerd. Desondanks biedt de hier opgenomen stamboom op zijn minst een overzicht van veruit de meesten van Meijers’ nazaten, en daarmee van de geschiedenis van een aanzienlijk deel van juridisch Nederland.

5. Conclusie

Een vraag die zich aan het einde van deze bijdrage allicht opdringt is of men uit dit grote aantal academische nazaten van Meijers iets kan afleiden over of sprake is van een Meijersiaanse ‘school’ in het privaatrecht. Hoewel meestal enigszins karikaturale schetsen van ‘Leiden’ als een bolwerk van het gedachtegoed van Meijers – als bolwerk van kil legisme en strikte wetsinterpretatie, als rabiate tegenstanders van Paul Scholten en juist als grote voorstanders van de hercodificatie van het burgerlijk recht – in de vorige eeuw wijdverbreid zijn geweest – kennelijk overigens vooral aan de ‘Amsterdamse’ zijde, als we H. Drion mogen geloven;⁶² dit overigens nog los van het feit dat de verschillen tussen Scholten en Meijers aanzienlijk kleiner zijn dan dergelijke karikaturen het doen voorkomen⁶³ – is het moeilijk om een specifieke school of traditie aan Meijers toe te schrijven. Om hierboven aangehaalde typologie van Sugimoto

---

62 V.J.A. Sütö, ‘Altijd stápels boeken bij mijn kamer. Vraaggesprek in juni 1998 met mr. H. Drion’, in: A.R. Bloembergen e.a. (red.), *Van, over en met Huib Drion (1917-2004)*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2005, p. 251-260, hier p. 252-254. Wat dan weer de vraag oproept of Drion, als rasechte ‘Leidenaar’ c.q. Meijers-aanhanger, in deze discussie een onpartijdig oordeel kan vellen.

63 Daarover bijvoorbeeld H. Drion, ‘Scholten en Meijers: een tegenstelling?’, *WPNR* 1975, afl. 5314, p. 520-525; herdrukt in: A.R. Bloembergen e.a. (red.), *Geschriften van H. Drion*, Deventer: Kluwer 1984, p. 363-375 en Maris elders in deze bundel.

nogmaals te gebruiken: de hier samengestelde academische stamboom leent zich niet bijster goed voor historisch of paradigmatisch onderzoek.

Een interessant voorbeeld van mogelijke schoolvorming kan men vinden in het *Kelderluik*-arrest van 1965.⁶⁴ Van Dongen en Giesen hebben gewezen op het feit dat twee van de vijf raadsheren die het *Kelderluik*-arrest wezen, namelijk Ph.A.N. Houwing en Ch.J.J.M. Petit, bij Meijers waren gepromoveerd; zij bespeuren het gedachtegoed van Meijers over gevaarzetting – waarover hij al eerder had geschreven in een *NJ*-noot uit 1941⁶⁵ – in de formuleringen van *Kelderluik*.⁶⁶ Van Dongen en Giesen suggereren ook dat twee van de andere raadsheren door Meijers kunnen zijn beïnvloed: F.J. de Jong, een oud-leerling van Meijers maar niet gepromoveerd, was sterk door zijn denken beïnvloed,⁶⁷ het zou ook kunnen dat de bij Scholten gepromoveerde G.J. Wiarda mogelijk onder invloed van De Jong “los is gekomen’ van zijn promotor Scholten” en “zo meer gevoel heeft gekregen voor Meijers’ analytische benadering van het recht”.⁶⁸

Dat het loutere feit dat iemand een nazaat van Meijers is hem niet tot een volgeling van Meijers maakt, blijkt wel in het bijzonder uit het feit dat een van die nazaten J.M. van Dunné is, in 1971 bij W.L. Haardt gepromoveerd op *Normatieve uitleg van rechtshandelingen*. In dat proefschrift en in een datzelfde jaar gepubliceerd artikel in het *NJB* over de ‘functionele rechtsleer’ roept Van Dunné ertoe op dat “men met Meijers de degens [moet] kruisen, en juist niet met Scholten.”⁶⁹ Van Dunné, wiens oproep enkele jaren later door Drion – overigens zijn doctorale ‘achterneef’: beiden zijn immers een academische ‘achterkleinzoon’ van Meijers – werd gekenschetst als een “soort van kinder-kruistocht tegen Meijers” die uitgaat van een karikatuur van Meijers als iemand “voor wie het juridische werk niets anders zou zijn dan een zuivere toepassing van het logische syllogisme aan de hand van gegeven wettelijke regels”⁷⁰ heeft zich sindsdien herhaaldelijk uitgesproken tegen de hercodificatie van het bur-

64 HR 5 november 1967, *NJ* 1966/136, m.nt. G.J. Scholten (*Kelderluik*).

65 E.M. Meijers, noot bij HR 18 april 1940, *NJ* 1941/130 (aangehaald door Giesen & Van Dongen 2018).

66 Van Dongen & Giesen 2018, p. 75.

67 Van Dongen & Giesen 2018, p. 71, onder verwijzing naar R.J.Q. Klomp & G.J.W. Steenhoff, *G.J. Wiarda. Schets van leven en werk*, Utrecht: G.J. Wiarda Instituut 1988, p. 14.

68 Van Dongen & Giesen 2018, p. 71-72. De vijfde raadshere in deze zaak was overigens C.H. Beekhuis, over wie Van Dongen & Giesen enkel vermelden dat hij ‘was gepromoveerd op stellingen’. Hoewel deze Beekhuis niet was gepromoveerd bij Meijers, was hij een oudere broer van de J.H. Beekhuis die in 1934 bij Meijers zou promoveren.

69 J.M. van Dunné, ‘Verslindt de revolutie weer haar eigen kinderen? De zgn. functionele rechtsleer en Paul Scholten’, *NJB* 1971, afl. 28, p. 813-829, hier p. 827.

70 Drion 1975, p. 520.

gerlijk recht in de vorm van het Nieuw Burgerlijk Wetboek.⁷¹ Daar zit ergens een zekere ironie in: een academische nazaat van Meijers die zich verzet tegen Meijers' bekendste en invloedrijkste nalatenschap. In zekere zin heeft Meijers daarmee op twee manieren voor academische nazaten gezorgd: enerzijds via de promoties die hij heeft begeleid, anderzijds een Burgerlijk Wetboek als "een monument duurzamer dan brons".⁷² Daarmee is iedere Nederlandse jurist – iedereen die wel eens het Burgerlijk Wetboek openslaat – op zijn minst een klein beetje een nazaat van Meijers.

---

71 Ook nog na de invoering van het Nieuw BW; zie bijvoorbeeld zijn opmerkingen in J.S. Kortmann & A.J. Verheij, 'Je moet nooit denken dat je iets voor het eerst zegt. Interview met prof.mr. J.M. van Dunné', *Ars Aequi* 1995, afl. 10, p. 764-770, met name op p. 769. Zie recentelijk nog het voorwoord van de nieuwste (zesde) druk van zijn *Contractenrecht*, waar hij zijn kritiek op de indeling van het BW toelicht met de opmerking dat de 'oude dogmatiek' "toen Meijers het Grote Werk begon (ruim voor de oorlog) eigenlijk al niet meer bij de tijd was" en dat men vaak "met een persoonlijke hobby van Meijers te maken [heeft], die, zoals wel meer grote juristen van zijn tijd, liever niet tegengesproken wenste te worden". J.M. van Dunné, *Contractenrecht. Verbintenissenrecht, Deel 1*, Zutphen: Uitgeverij Paris 2023, p. xlv.

72 W.C.L. van der Grinten die het BW kwalificeerde als een *monumentum aere perennius*, aangehaald in: H.J. Snijders, 'NBW-vermogensrecht 25 jaar', *MvV* 2017, afl. 12, p. 317-320, hier p. 317.

Lijst van promoties met Meijers als promotor

1. Nicolaas Govert Teding van Berkhout
Stellingen, 9 maart 1911
2. Engbert Wilmink
Stellingen, 23 juni 1911
3. Johannes Enschedé
Stellingen, 28 juni 1911
4. Herman Cornelis Jacobus Zaaijer
Stellingen, 6 juli 1911
5. Justus van Effen
Stellingen, 24 november 1911
6. Johannes Hendricus Bybau
De werking der schuldvergelijking, 29 maart 1912
7. Cornelis Gerard van Eck
Stellingen, 15 mei 1912
8. Johannes Pieter Mooijman
Stellingen, 10 juli 1912
9. Jan Henri Mijmans
Stellingen, 10 juli 1912
10. Franciscus Maria Hagemeyer
Stellingen, 11 december 1912
11. Hendrik Wouter van Nieuwenhuizen
Stellingen, 19 december 1912
12. Jan Versteeg
Het recht van medeëigendom, 20 december 1912

13. George Frederik Borgerhoff Mulder
Stellingen, 28 mei 1913
14. Thomas Adriaan Wagtho
Stellingen, 24 juni 1913
15. Abraham Mathias de Vries
Stellingen, 11 juli 1913
16. Pieter Antonie Jacobus Losecaat Vermeer
Wil en verklaring bij overeenkomsten, 24 september 1913, cum laude
17. Jan Carel Theodoor Resius
Uitvinding, uitvinder en octrooi volgens de Octrooiwet 1910 (Staatsblad No. 313), 14 oktober 1913, cum laude
18. Petrus Simeon Noyon
Stellingen, 23 oktober 1913
19. Carolina Maria Louise Cornelia Meijer
De invloed van de echtscheiding op de ouderlijke macht, 18 december 1913
20. Andreas Jacobus Thomas
Stellingen, 19 december 1913
21. Albert Jan ter Kuile
Stellingen, 22 januari 1914
22. Dirk te Winkel
Trustverhoudingen, 26 februari 1914
23. Daniël Crena de Iongh
Stellingen, 18 mei 1914
24. Adriaan Jacobus Paulus
Stellingen, 28 mei 1914
25. Nicolaas Jan Vonck
Wijziging in Statuten van Nederlandsche Naamloze Vennootschappen en het recht om daartegen op te komen, 10 juni 1914
26. Dirk Maassen
Stellingen, 30 juli 1914

27. Henri Abraham Wassenbergh
Stellingen, 8 juli 1914
28. Jacobus Cornelis Frederiks
Stellingen, 27 november 1914
29. Johannes Jacobus Hage
Onderlinge verzekering, 16 december 1914
30. Hendrik Izaïc ten Cate Fennema
Stellingen, 4 juni 1915
31. Joost Willem Sloot
Stellingen, 9 juli 1915
32. Albert Harm Kamerlingh Onnes
Openbare wegen over particulieren grond, 9 juli 1915
33. Constans Dionysius Marinus Hupkens van den Elst
Stellingen, 29 oktober 1915
34. Louise Sophia Wilhelmina van Straaten
Stellingen, 11 november 1915
35. Willem Frans Wery
Stellingen, 17 december 1915
36. Henri Godfried Victor Hijmans
Stellingen, 4 februari 1916
37. Alexander Leendert van Blomme
Stellingen, 11 februari 1916
38. Willem de Bruyne Kops
Stellingen, 18 juni 1916
39. Hendrik Bekkering
Stellingen, 27 oktober 1916
40. Jan Hendrik Lodewijk Lebbe
Stellingen, 17 november 1916

41. Hendrik van Haeringen
Stellingen, 22 december 1916
42. Thomas Rijnenberg
Stellingen, 2 maart 1917
43. Johannes Gerardus Roobol
Stellingen, 30 maart 1917
44. Willem Marie Emile van Rossem
Stellingen, 1 juni 1917
45. Constantijn Marinus Böhrtlingk
Vergoedingsrechten, 15 juni 1917
46. Adriaan Marie de Jong
Stellingen, 21 juni 1917
47. Salco Tromp Meesters
Stellingen, 22 juni 1917
48. Karel Jacobus Hubertus Marie Weve
Stellingen, 19 oktober 1917
49. Evert Oudkerk
Stellingen, 21 december 1917
50. Gerrit Jan Hendrikman Kuijk (Kuyk)
Vrijwaring bij koop, 15 februari 1918
51. Geert de Grooth
De schuldbekentenis, 24 mei 1918, cum laude
52. Evert Schotman
Stellingen, 4 oktober 1918
53. Pieter Joseph Hendrik Marie van der Does de Willebois
Stellingen, 10 oktober 1918
54. Doederus Boëtius Witsius Postma
Stellingen, 22 november 1918

55. Marten Koopmans
Stellingen, 12 december 1918
56. Rudolph Pabus Cleveringa
De zakelijke werking der ontbindende voorwaarde, 16 januari 1919, cum
laude
57. Wesselius Marcus Houwing
Stellingen, 29 januari 1919
58. Adolf Bernard Rood
Stellingen, 21 maart 1919
59. William Albert Ubbens
Stellingen, 8 april 1919
60. Anthonius Cornelis Eugène Marie de Groot
Stellingen, 15 mei 1919
61. Bernard Jan Gratama
Stellingen, 16 mei 1919
62. Dirk Gerard Willem Spitzen
Stellingen, 5 juni 1919
63. Arthur Diemer Kool
Stellingen, 12 juni 1919
64. Maurice Landy
Stellingen, 23 juni 1919
65. Josef Laurentius Leonard Wéry (Werij)
Overmacht bij overeenkomsten, 7 juli 1919
66. Geertruida Bosman
Stellingen, 22 oktober 1919
67. Anton Wilhelm Johan van Vrijberghe de Coningh
Stellingen, 22 oktober 1919
68. Johann Philip van Hasselt
Stellingen, 13 november 1919

69.   Jacoba van Aalten
          Stellingen, 17 december 1919
70.   André Frédéric Fortanier
          Stellingen, 30 januari 1920
71.   Caspar Jacob de Lange
          De huwelijksvoorwaarden in theorie en in de praktijk, 22 maart 1920
72.   Warner van Griethuyzen (Griethuijsen)
          Stellingen, 26 maart 1920
73.   Charles Jean Joseph Marie Petit
          Overeenkomsten in strijd met de goede zeden, 30 april 1920, cum laude
74.   Susan Johannes Willem Pakkert
          Stellingen, 18 juni 1920
75.   Pieter [Achternaam onleesbaar]
          Stellingen, 1 juli 1920
76.   Anna Robina Werner
          Stellingen, 1 juli 1920
77.   Nanne Koers
          Stellingen, 2 juli 1920
78.   Willem Henri Bruno Overbosch
          Stellingen, 22 oktober 1920
79.   Willem Ferdinand Hendrik Oldewelt
          Stellingen, 10 december 1920
80.   Marinus Gertrudis de Baat
          Gemengde contracten, 14 december 1920
81.   Gerard Kruyff
          Stellingen, 17 december 1920
82.   Gerrit Willem van der Does
          Ontwikkeling van de bedrijfsorganisatie in de typografie, 4 maart 1921

83. Jan Hendrik Schultz van Haegen
Stellingen, 12 mei 1921
84. Pieter Kikkert
Stellingen, 3 juni 1921
85. Johannes Arnold Adriaan Blöte
De nationaliteit van de vereeniging, in het bijzonder van de Naamloze Vennootschap, 2 juli 1921, cum laude
86. Arie Fopbertus Visser (van IJzendoorn)
Crediet- en bankhypotheek, 29 september 1922
87. Hendrik Johannes Willem van der Poel
Twee verbeteringen in het Wetboek van Koophandel (Koopmansboeken en makelaardij), 15 februari 1923
88. Hidde Binnert van Riesen
Vruchtgebruik van effecten, 29 juni 1923
89. Pieter Godfried Maria van Meeuwen
Het Haagsche Huwelijksverdrag, 31 oktober 1924
90. Antonius Franciscus Hubertus Schreurs
De autonomie van partijen in het internationaal privaatrecht, 11 november 1924
91. Maurice Eugen Lang
Codification in the British Empire and America, 12 november 1924 (voor A.H.M.J. van Kan)
92. Cornelis Wilhelmus Adrianus Maria Keulemans
De codificatiebeweging in Duitschland, 18 december 1924 (voor A.H.M.J. van Kan)
93. Karel Lodewijk Cornelis Maria Ignatius baron de Wijkerslooth de Weerdesteyn
Bekrachtiging van rechtshandelingen, 19 januari 1925
94. Marius Nicolaas Sjerp Troelstra
Het vrijblijvend aanbod, 2 juli 1925

95. Lodewijk Salomonson
Steekpenningen, 16 oktober 1925
96. Wilhelmina Leonarda van Spengler
De kracht van buitenlandsche vonnissen gewezen in burgerlijke zaken,
26 januari 1926
97. Johan George Buddingh de Voogt
Classificatie van de vereenigingen, 4 februari 1926
98. Anton Leo de Block
Scandinavische samenwerking inzake wetgeving, 2 mei 1927
99. Gerard Eduard Langemeijer
Zaaksvervanging, 1 november 1927
100. Gerrit Jacobus Philippus Folmer
*Ontwikkeling van het Intertemporaal Burgerlijk Recht in theorie en
practijk*, 27 januari 1928
101. Jacoba Christina de Meyere (Meijere)
Oude nog bestaande zakelijke rechten, 9 maart 1928
102. Pieter Johannes de Kanter
Rechtsgronden en rechtsmiddelen, 16 maart 1928
103. Jan Cornelis Maris
Het toepassingsgebied der rekenprocedure, 26 maart 1928
104. Johannes Zaaijer
De rechtsdwaling, 4 mei 1928
105. Constant Hubert Clemens Marie Martens
De aanvaarding onder voorrecht van boedelbeschrijving, 18 mei 1928, cum
laude
106. Jacobus Marie Johannes Baak
De rechtsgevolgen van het huwelijk in het internationaal privaatrecht,
13 juli 1928
107. Joanna Francisca Maria Bosch
De staatsschulden in het internationaal recht, 16 april 1929

108. Ferdinand van der Feltz
De overeenkomst van verbruikleening (artt. 1791-1806 B.W.), 21 juni 1929
109. Leonard David Frank
De overeenkomst van huurkoop. Rechtskundige beschouwingen over het afbetalingscontract, 29 november 1929
110. Anton Willem Loeber
Lastgeving en vertegenwoordiging in Engeland. Vergelijking tusschen Engelsch en Nederlandsch recht, 18 juni 1930
111. Willem Frederik Wertheim
Aansprakelijkheid voor schade buiten overeenkomst, 7 juli 1930
112. Willem Frederik Antoni van Haersolte
De bescherming van de collectieve arbeidsovereenkomst door het recht, 6 februari 1931
113. Abraham Adriaan Reepmaker
Het recht van erfpacht, 12 mei 1931
114. Agathus Klein
Het Haagsche Voogdijverdrag en zijn toepassing in Nederland, 10 juli 1931
115. Joan Jolles
De kenmerken van de overeenkomst van maatschap, 26 februari 1932
116. Carel Christiaan Vigelius
De leer der bekentenis volgens Nederlandsch burgerlijk procesrecht, 18 maart 1932
117. Wilhelm Franz Lichtenauer
De vernietigende verjaring en aanverwante rechtsfiguren. Beschouwd naar wezen, begrenzing en onderlinge rechtsverhouding, 22 april 1932, cum laude
118. Iohann Gerhard van Maasdijk
Eene vergelijkende studie over credietverleening onder hypothecaire dekking in Duitschland en in Nederland, 6 mei 1932
119. Johan Hendrik Wagener
De verhouding tusschen het Nederlandsche en het Indische privaatrecht, 2 juni 1932

120. Pierre Jean Auguste Clavareau
Décharge van rekenplichtigen in het Nederlandsche privaatrecht,
23 september 1932
121. Hendrik Lodewijk Hoogenhuis
Voorwaarden en rechtsgrond van het recht van den derde bij de overeenkomst ten behoeve van een derde, 20 januari 1933
122. Gerard Beelaerts van Blokland
De wetsontduiking in het internationaal privaatrecht, 31 maart 1933
123. Anna Augusta Leonie Minkenhof
Onderhoudsplicht, 26 mei 1933
124. Maurice Bliss
Belediging in die suid-afrikaanse reg, 5 juli 1933, cum laude
125. Horatius Alberda
Economische Boycott, een onderzoek naar de onrechtmatigheid van de opwekking tot boycott, 24 mei 1934
126. Jacob Houdijn Beekhuis
Aansprakelijkheid van rechtspersonen en hare organen voor onrechtmatige daad, 18 juni 1934, cum laude
127. Herman Hendrik Schippers
Eenige opmerkingen betreffende de begrippen "Etablissement stable" en "Agent autonome" in verband met de vermijding der dubbele belasting,
21 december 1934
128. Paul Marinus Booy
Trustee's bij geldleeningen, 31 januari 1935
129. Hendrik Willem Bosch
De exceptio non adimpleti contractus, 21 februari 1936
130. Louis Isaäk de Winter (Barmat)
De regel "Locus regit actum" in het internationaal privaatrecht, 15 mei 1936, cum laude
131. Keng Hong Lauw
Lastgeving, machtiging en volmacht, 5 april 1938

132. Eduard Muntingh Hamman
Die risiko by die koopkontrak in die Suid-Afrikaanse reg, 6 mei 1938, cum laude
133. Leopold de Groot
Het Personeel Statuut van Apatriden en Bipatriden volgens Nederlandsch internationaal privaatrecht, 16 december 1938
134. Philippus Abraham Nicolaas Houwing
Subjectief recht, rechtssubject, rechtspersoon, 23 maart 1939
135. Marius Hendrikus van der Valk
An Outline of Modern Chinese Family Law, 7 juli 1939
136. Johannes Christiaan de Wet
De ontwikkeling van die ooreenkoms ten behoeve van derde, 23 januari 1940, cum laude
137. Pieter Willem van der Ploeg
Testamentair bewind, 20 december 1945
138. Pieter verLoren van Themaat
Internationaal Belastingrecht. Een studie naar aanleiding van literatuur en verdragen over de uitschakeling van dubbele belasting, 3 april 1946, cum laude
139. Johan Hendrik Wijsman
Echtscheidingsgronden in Nederland en de United States of America, een vergelijkende studie, 3 juli 1946
140. Johannes Petrus Theodorus Maria van Balgooy
Betekeningen van de oorzaak van de overeenkomst, 12 oktober 1948
141. Jan Drion
Administratie contra rechter tot de intrekking van het Conflictenbesluit, 28 juni 1950, cum laude
142. Emile Christiaan Sohns
Arbeidsrecht, arbeidsconventie en de samengestelde staatsvorm. De ontwikkeling van Nederlands-Indië tot de Verenigde Staten van Indonesië en de betrekkingen met de Internationale Arbeidsorganisatie, 28 juni 1950

